Van Separacion tot Status Aparte,
Een beknopte sociologie van de Arubaanse afscheiding
Luc Alofs, 2001

Verscheen in: L. Alofs (red.) *'Aruba y su Status Aparte, logro di pasado; reto pa futuro / Aruba en de Status Aparte, mijlpaal en uitdaging, 1986-2001'.* Aruba, Ministerie Algemene Zaken.
Een eerdere versie verscheen in het themanummer over de Nederlandse Antillen van De Gids, jaargang 153, nr 7/8, juli-augustus 1990 (p. 518-526).

Tot aan het begin van de twintigste eeuw was Aruba een van de minst ontwikkelde eilanden in de Caribische regio. De ruim 9.000 inwoners waren afstammelingen van indianen, die vanaf de zeventiende eeuw vanuit Zuid-Amerika naar Aruba getrokken waren, van Europese kolonisten die zich merendeels na circa 1795 op het eiland hadden gevestigd en van hun zwarte slaven. De laatsten maakten nooit meer dan 20 procent van de bevolking uit. Zelfvoorzienende landbouw en visserij vormden de voornaamste middelen van bestaan. Daarnaast brachten de goud- en fosfaatwinning en de aloëteelt enige korte perioden van verlichting in de allesoverheersende armoede. Slechts een gering aantal kolonistenfamilies in Oranjestad wist zich door de (smokkel-)handel, de controle de aloëteelt en het vervullen van functies in het koloniaal bestuur een elitestatus te verwerven. Een groot deel van de bevolking was afhankelijk van de werkverschaffing of was veelvuldig genoodzaakt werk te zoeken in het buitenland; op de bananenplantages in Venezuela en Colombia; op de suikervelden van Cuba en elders.

De ontdekking van olievoorraden in het Meer van Maracaïbo te Venezuela in 1914 vormde het startschot voor de industriële revolutie op de Benedenwindse eilanden. Omdat het politieke klimaat in Venezuela bijzonder instabiel was, besloten de grote oliemaatschappijen hun raffinaderijen te bouwen op de nabijgelegen Nederlandse Antillen. De Bataafsche Petroleum Maatschappij – een voorloper van de Shell – begon in 1915 aan de bouw van een raffinaderij op Curaçao. In 1927 verrees ten westen van Oranjestad op Aruba, de kleine Arend-raffinaderij die al in 1953 werd geliquideerd. Belangrijker voor de ontwikkelingen op Aruba was de vestiging van de Lago Oil and Transport Company in 1924 aan de zuid-oostpunt van het eiland. Na een aantal eigendomswisselingen werd het bedrijf in 1932 overgenomen door het Esso-concern.

Lago verkoos het Engels als bedrijfstaal boven het Papiamento. Dit werd beschouwd als een onvolwaardig dialect en bovendien moest de Lago zich verzekeren van een arbeidspotentieel dat het lokale aanbod ver te boven ging. Al snel werd de Lago de grootste werkgever op het eiland: in 1948 stonden op Aruba 10.765 werknemers geregistreerd, terwijl de Lago aan maarliefst 8.262 personen werk verschafte. In het spoor van de olie trokken duizenden overwegend Engelstalige arbeiders, met of zonder gezin, van de Caraibische eilanden en de Guyana's naar Aruba. De migranten vestigden zich merendeels rond de raffinaderij in het gehucht San Nicolas, dat als snel de grootste stad van het eiland werd.

Voor de Arubaanse districtsbevolking vormde de komst van de olie-industrie geen onverdeeld genoegen. Doordat deze het Engels nauwelijks beheerste en niet beschikte over voldoende industriële vaardigheden, vond zij veelal werk in de lagere

posities van het bedrijf. Engelstalige Afro-Caraibische migranten streefden hen daarom voorbij in positie, inkomen en aanzien.

De vooruitgang had ook voor de traditionele elite-families een keerzijde: zij moesten afstand doen van hun economische en politieke machtsposities. Hun handelsmonopolie werd ondergraven door buitenlandse firma's en joodse, Libanese en Chinese nieuwkomers. Hun bestuurlijke machtspositie werd aangetast door de toenemende bemoeienis van het koloniaal gezag vanuit Curaçao. Vanuit dit eiland werd een ambtenarenapparaat opgezet dat verantwoording schuldig was aan de Gouverneur en waarin veel van de voornaamste functies werden vervuld door Europese Nederlanders en Curaçaose migranten. Een deel van de migranten beschikte bovendien over de Nederlandse nationaliteit en voldoende inkomen of scholing om stemrecht te verkrijgen. Het relatieve aandeel van de elite in het electoraat daalde hierdoor en daarmee ook hun politieke invloed.

De separacion-beweging

Een reactie op de aantasting van de machtspositie van de elite bleef niet uit. Al in 1931 stuurde de Raad van Politie –het lokale bestuursorgaan- een verzoekschrift naar Nederland, waarin werd gepleit voor 'een meerdere mate van onafhankelijke bevoegdheid (ten opzichte) van het hoofdeiland Curaçao'. Van Nederlandse zijde is nimmer op dit verzoekschrift gereageerd. Wel werd in 1936 een grotere mate van zelfbestuur aan het staatsdeel verleend. Het stemrecht werd enigszins uitgebreid en in de Koloniale Raad, het adviesorgaan van de Gouverneur, werden voortaan tien van de vijftien leden door de eilanden verkozen. Curaçao en Aruba wezen samen acht statenleden aan; Bonaire en de Bovenwinden ieder één. De macht van de Gouverneur nam af, die van de Curaçaose politieke en economische elite nam toe.

Op 6 december 1942 kondigde de Nederlandse regering vanuit Londen, bij monde van Koningin Wilhelmina, aan na de oorlog de koninkrijksstructuren te willen reorganiseren, mede op basis van de door de bevolking kenbaar te maken wensen. Korte tijd later werden de Arubanen zich bewust van het gevaar als gevolg van het dekolonisatieproces voorgoed aan Curaçao ondergeschikt te worden. Het nationalistisch vuur laaide op en onder het motto 'Separacion!' leidde J.H.A. 'Henny' Eman (1887-1957) de strijd voor afscheiding van Aruba uit de Nederlandse Antillen. Het streven van de separatisten richtte zich –ook in deze jaren- niet zozeer tegen het moederland als wel tegen Curaçao. In de toekomst wilde Aruba slechts op voet van gelijkwaardigheid met Curaçao in een staatsverband participeren. De band met Nederland werd –en wordt- door de meerderheid van de Arubanen als vanzelfsprekend en wenselijk gezien.

Het hoogtepunt van de afscheidingsbeweging vond plaats in de aanloop naar de belangrijke Ronde Tafelconferentie van 1948. Tussen september 1947 en januari 1948 ondertekenden 2147 Arubanen een petitie waarin zij Koningin Wilhelmina onder meer verzochten 'financieel, economisch, administratief en gouvernementeel te worden gescheiden van het eiland Curaçao en welke scheiding Aruba moet kunnen garanderen 1. volledige fiscale autonomie 2. volledige administratieve onafhankelijkheid 3. zelfbestuur geheel gescheiden van en onafhankelijk van het eiland Curaçao, doch direct onder controle van de Hoge Regering in Den Haag.'

Op 18 maart 1948, tijdens de RTC, bracht C.A. 'Albert' Eman (1916-1967), de zoon van Henny Eman en beter bekend als 'Shon A.', deze petitie bij wijze van motie in de conferentie in en ook overhandigde hij de petitie aan de vorstin.

De afkeer van de toenemende invloeden van buitenaf vormde de maatschappelijke basis van de populariteit van de afscheidingsleiders. Slogans als ‘Aruba voor de Arubanen’ voerden in de politieke strijd de boventoon. Deze verwezen achter niet alleen naar de wens tot grotere eilandelijke zelfstandigheid; ze hadden ook een etnische ondertoon. Vooral de op Aruba aanwezige Nederlandse en Curaçaose ambtenaren en de succesvolle Afro-Caraibische olie-migranten moesten het bij de separatisten nog al eens ontgelden. Het nationalisme van de separacion-beweging was aldus ook een etnisch reveil, een beweging die streefde naar emancipatie van dat deel van de bevolking dat het minst had geprofiteerd van economische voorspoed: de traditionele Arubaan. Dit bezorgde de afscheidingsleiders grote aanhang, zowel bij de stedelijke elite als in de districten. Emans partij, de Arubaanse Volkspartij (AVP), behaalde met de separacion-gedachte in 1949, bij de eerste algemene verkiezingen 6.257 van de uitgebrachte stemmen. Ze versloeg daarmee de gematigder Union Nacional Arubano (UNA), die naast autochtone Arubanen een aantal Europese Nederlanders onder haar leiders had en 4.799 stemmen verkreeg.

Van protest tot samenwerking

Tijdens de Ronde Tafelconferentie in 1948 werd de 18 maart-motie van Albert Eman aangenomen. Tijdens werkzaamheden van de commissie Aruba-Curaçao onder leiding van professor Van Poelje en de Ronde Tafelsconferenties van 1952 en 1954 werden door vertegenwoordigers van de staatsdelen afspraken gemaakt over de toekomstige staatkundige verhoudingen. Dat de wensen van de Arubaanse separatisten geen uitvoering kregen is in eerste instantie het gevolg geweest van de onwillige opstelling van de Nederlandse regering en de politieke elite van Curaçao. Nadat een (tijdelijke) Interim-regeling (1949) de nieuwe verhoudingen vastlegde, werden in de Eilanden Regeling Nederlandse Antillen (1951) de bevoegdheden van de eilandgebieden en de centrale organen afgebakend. In het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (1954) werd de rechtsorde van het koninkrijk vastgelegd. Het Staatsreglement van de Nederlandse Antillen uit 1955, tenslotte, bepaalde de inrichting van het nieuwe land.

De zes eilanden vormden tezamen één land dat twee bestuurslagen kreeg. De eilandgebieden Aruba, Bonaire, Curaçao en de Bovenwindse Eilanden verkregen te kiezen Eilandraden en een College van Bestuur met aan het hoofd een gezaghebber. Deze instituties zijn vergelijkbaar met de Nederlandse gemeenteraad en het college van burgermeester en wethouders. Op centraal niveau werd een éénkamerstelsel geïntroduceerd. Door de bevolking van de eilanden werden voortaan, in aparte verkiezingen afgevaardigden voor de landelijke volksvertegenwoordiging, de Staten, gekozen. De Staten telde 22 zetels, waarvan een minimale meerderheid van twaalf leden –zeer tegen de Arubaanse wens in!- door Curaçao werd bepaald. Aruba verkoos acht parlementariërs; Bonaire en de Bovenwinden beiden één. Op basis van de zetelverdeling zouden regeringscoalities worden gevormd. De door Curaçao gedomineerde centrale overheid kreeg grote invloed, doordat ze alle kwesties die het land aangingen en voor meerdere eilanden uniform geregeld konden worden onder haar zeggenschap kreeg. De centrale organen konden voortaan zonder toestemming van de eilandgebieden, belangrijke intra- en supra-eilandelijke aangelegenheden regelen. In plaats van een zelfstandige deelstaat binnen een Antilliaanse federatie werd Aruba ingebed in een hiërarchisch staatsverband. Van afscheiding was geen sprake.

Niet alleen de opstelling van Nederland en Curaçao hadden de verwezenlijking van de seperacion-doelstellingen in de weg gestaan. Ook het uiteenvallen van de beweging was een belangrijke factor. Na een meningsverschil tussen Eman en zijn tweede man J.E. 'Juancho' Yrausquin (1904-1962) in 1949 raakte de achterban verdeeld over Emans AVP en Yrausquins nieuwe partij, de Partido Patriotico Arubano (PPA). Deze splitsing en het ontstaan van nieuwe politieke allianties had een verlammende invloed op het separatisme. Zowel delen van de oude elite als van de districtsbevolking als ook het merendeel van de allochtone stemgerechtigden sloten zich gaandeweg aan bij de PPA. Vertegenwoordigers van de verschillende bevolkingsgroepen werden op de verkiezingslijsten geplaatst en zij konden door het behalen van voorkeurstemmen een plaats in de eilandspolitiek veroveren. Deze alliantie maakte de PPA al in 1954 tot de populairste partij op het eiland. Een jaar later veroverde de PPA maar liefst vijftien van de 21 zetels in de Eilandsraad. Een dergelijke overwinningsmarge is sindsdien niet meer geëvenaard.

Ook op landsniveau kwam de PPA aan de macht. Doordat de Curaçaose partijen elkaar beconcurreerden, waren zij afhankelijk van coalities met Arubaanse partijen om te kunnen regeren. Door deelname aan deze coalities kon de PPA grote invloed op de landspolitiek afdwingen. Vooral in de jaren 1955-1969, toen de PPA samen met de Democratische Partij uit Curaçao regeerde, kenden de Nederlandse Antillen een periode van staatkundige stabiliteit. Zolang de Arubaanse meerderheid zich niet door Curaçao overvleugeld zag, konden de centrifugale krachten in de eilandbetrekkingen worden bezworen.

Van Samenwerking naar Status Aparte

Aan het einde van de jaren zestig begonnen de machtsverhoudingen op Aruba te verschuiven en stak het streven naar een grotere mate van zelfstandigheid opnieuw de kop op. De PPA worstelde met het probleem van de opvolging van de in 1962 overleden Yrausquin. De partij verloor een deel van de allochtone kiezers toen deze als gevolg van automatiseringen in de olie-industrie, hun werk kwijt raakten en het eiland verlieten. Bovendien sloeg de etnische kiezersbinding minder goed aan bij de tweede generatie immigranten. In 1967 verloor de PPA de eilandsraadverkiezingen van de verenigde oppositie die onder aanvoering van AVP-leider Albert Eman opnieuw een meer eilandelijke zelfstandigheid opeisten.

De opleving van de oude idealen is toe te schrijven aan drie externe factoren. Op de eerste plaats de kiesrechtkwestie. In 1968 stelde de landsregering van DP en PPA voor om het kiesstelsel te wijzigen. Arubaanse politici vreesden dat het land voortaan de autonomie van de eilandgebieden kon aantasten door het willekeurig uitschrijven van verkiezingen. De acceptatie van het regeringsvoorstel door de Staten bevestigde dat de angst van de Arubaanse politici voor 'over-ruling' niet ongegrond was. Op de tweede plaats vond te Curacao op 30 mei 1969 een grote revolte plaats, waarbij twee doden vielen en delen van Willemstad in vlammen opgingen. Omdat de opstand als puur Curaçaose aangelegenheid werd gezien, voelden de Arubanen er weinig voor om aan de kostbare herstelwerkzaamheden te moeten meebetalen. Op de derde plaats kondigde Nederland in 1971 aan om op korte termijn te willen praten over de verdere dekolonisatie van de Antillen.

Op dit ongelukkig gekozen tijdstip was deze aankondiging olie op het vuur van de groeiende afscheidingsbeweging op Aruba. Op Aruba regeerde de verenigde oppositie, maar de PPA participeerde nog in de landsregering. In de eilandspolitiek domineerde het hernieuwde nationalisme, terwijl het van bovenaf door Curaçao en de

PPA werd gecontroleerd. Deze patstelling vergrootte op Aruba wederom de angst om bij de komende staatkundige hervormingen definitief aan Curaçao ondergeschikt te worden gemaakt.

De doorbraak van de afscheidingsbeweging vond plaats na het plotselinge overlijden van AVP-leider Albert Eman op 13 juli 1967, zes weken na de succesvolle verkiezing. In zijn partij ontstond een leiderschapscrisis die niet bezworen kon worden. Eén van de mogelijke opvolgers was de veelbelovende AVP-gedeputeerde Gilberto Francois 'Betico' Croes, een onderwijzer uit Santa Cruz. Nadat hij het leiderschap tot twee maal toe aan zijn neus voorbij zag gaan, verliet hij in 1971 de AVP en richtte hij zijn eigen Movimiento Elecoral di Pueblo op. Met het opeisen van het leiderschap van de afscheidingsbeweging sloeg Croes een nieuwe pagina in de geschiedenis van de Arubaanse afscheiding op.

Het nieuwe nationalisme dankte zijn populariteit niet slechts aan Betico Croes' staatkundige voornemens. Croes was de eerste politicus die na vele jaren de districts-Arubanen een alternatief bood voor de gevestigde partijen en uitdrukking gaf aan het gevoel van tenachterstelling van de elitaire en de allochtone bevolking van Oranjestad en San Nicolas. Sinds de neergang van de separacion-beweging was de districtsbevolking verdeeld geweest over de diverse partijen, waardoor haar invloed beperkt was gebleven. Ook de economische ondergeschiktheid van de districtsbevolking was nog altijd niet ongedaan gemaakt. Automatisering en een selectief ontslagbeleid in de olie-industrie, waardoor autochtone Arubanen pas in laatste instantie werden ontslagen, hadden niet geleid tot een structurele positieverbetering. De ontwikkeling van het toerisme na 1960 had evenmin bijgedragen aan de economische positie van de districtsbevolking die aldus nog altijd achterliep bij veel van de immigrantengroepen. Doordat de MEP al in 1973 bestuursmacht verwierf, kwamen meer dan voorheen posities in de ambtenarij en de politiek, beurzen en dergelijke vrij voor de achterban, wat bijdroeg aan de sociaal-economische emancipatie van de districtsbevolking.

Evenals hun politieke invloed en sociale status, was het sociaal-culturele aanzien van de districts-Arubanen nog altijd laag. Stereotyperingen rond het indiaanse verleden, het provincialisme en de familiegerichtheid gaven uitdrukking aan de maatschappelijke positie van de Arubaanse districtsbevolking. Het gelukte Betico Croes op deze tenachterstelling aan te sluiten. Hiertoe stelde hij de traditionele identiteit en folklore van Aruba centraal in het nieuwe nationalisme. Zo werden, ter legitimatie van de wens tot afscheiding van Curaçao, de Latijns-Amerikaanse identiteit, de indiaanse afstemming en het verleden van de vrije Arubaanse cunucero (kleine landbouwer) benadrukt en gecontrasteerd met het Afro-Caraibische karakter van de Curaçaose samenleving. Tegelijk werd ook de sociale en culturele afstand tot de Afro-Caraibische migrant op Aruba onderstreept en uitvergroot.

Net als in de separacion-jaren was de nationalistische beweging van de jaren 1969-1985 zowel een eilandelijke als een etnische beweging. Het op elkaar ingrijpen van de politieke, economische en niet in de laatste plaats culturele emancipatie van de districtsbevolking ten opzichte van migranten en de oude Arubaanse elitefamilies en de emancipatie van Aruba ten opzichten van Curaçao verklaart het succes van de nationalistische beweging. Al in 1973 bleek de MEP de grootste partij van het eiland en tot 1985 zou de partij steeds 54 tot 59 procent van de kiezers tot haar achterban mogen rekenen. De eensgezindheid van deze bevolkingsgroep vormde de basis van het electorale succes van Croes' partij.

De onderhandelingen
Het valt buiten het bestek van deze uitgave om uitvoerig stil te staan bij de lange weg die Aruba te gaan had alvorens de afscheiding was afgedwongen. Aanvankelijk stond Croes een herstructurering van de Nederlandse Antillen voor ogen, in de trant van het federale model van de commissie Aruba-Curaçao uit 1948. Na een resolute afwijzing door de grote Curaçaose partijen, stapte Croes over op de oude separacion-gedachte. Aruba moest los van de Nederlandse Antillen, een aparte status in het koninkrijk gaan innemen en na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 de derde partner in het koninkrijk worden.

In de jaren 1975-1985 bezette de MEP meer dan de helft van de zetels in de eilandraad, terwijl de partij deelnam in diverse landsregeringen. De staatkundige kwestie bleek een politieke splijtzwam, waaraan diverse kabinetten ten ondergingen, maar die wel de afscheidingswens verder verstrekte. Nadat het bestuurscollege van de MEP in maart 1977 een (overigens omstreden) referendum had georganiseerd bleek dat ruim de helft van het electoraat zich achter de afscheidingplannen schaarde. In juni van dat jaar verwierf de MEP 54 procent van de Arubaanse stemmen. Nadat Croes het formateurschap aan zich voorbij zag gaan en zijn partij buiten het kabinet-Rozendaal werd gehouden ten gunste van de kleinere PPA, bereikten de anti-Curaçaose en de anti-PPA-gevoelens een hoogtepunt.

In augustus 1977 liepen stakingen op Aruba liepen uit de hand, er vond een schietpartij plaats waarbij P.P.A.-statenlid Trinidad werd (later MEP) gewond. Schepen uit Curaçao werden niet gelost, producten van dat eiland werden geboycot. De stroomvoorziening werd gedurende een week stilgelegd, waaraan de augustusdagen de bijnaam ‘agosto scur’ danken. Uiteindelijk stuurde de landsregering politieversterkingen uit Curaçao om rust en orde te herstellen. Voor de Arubaanse separatisten bevestigde het ingrijpen van de landsoverheid nogmaals de ondergeschiktheid aan Curaçao. Een maand later trok een Arubaanse delegatie naar Den Haag om de Status Aparte te bepleiten. Mogelijk omdat Nederland bevreesd was voor een herhalingen van de gebeurtenissen in augustus en het vreesde een volgende keer militair te moeten ingrijpen –zoals op Curacao, 30 mei 1969- stemde de Nederlandse regering erin toe Aruba een eigen plaats aan de onderhandelingstafel te geven.

In de jaren 1977-1983 is getracht om voor Aruba een nieuwe positie in het koninkrijk in te ruimen. Op Aruba maakte inmiddels een nieuwe telg van het geslacht Eman zijn entree in de politiek: J.H.A.’Henny’ Eman (1948), kleinzoon van de gelijknamige separacion-leider en zoon van ‘Shon A’. Hij maakte zich sterk om de Status Aparte te realiseren zonder onduidelijkheid te laten bestaan over de noodzaak tot het vasthouden aan de koninkrijksbanden, waarover steeds meer onduidelijkheden rezen. Zijn AVP herstelde zich na een aantal jaren een betrekkelijk marginale rol in de Arubaanse politiek te hebben gespeeld. Bij de verkiezingen van 1982 verwierf de partij bijna 30 procent van de stemmen, genoeg om deel te nemen in het derde kabinet van Don Martina (1982-1984). Doordat de onderhandelaars het niet eens kon worden de punten van decentralisatie en machtsverdeling, werd het noodzakelijk het Statuut van 1954 op te breken. De politieke bereidheid om aan de Arubaanse wens te voldoen, kwam tot stand onder dit kabinet. In het protokol van Mito (verwijzend naar initiatiefnemer AVP-minister A.G. ‘Mito’ Croes) onderschreven de Antilliaanse partijen dat Aruba onder geen beding tot onafhankeheid mocht worden gedwongen, een wapenfeit dat de AVP sindsdien nadrukkelijk voor zich opeist. Aruba zou worden losgemaakt van de Nederlandse Antillen.

Tijdens de Ronde Tafelconferentie van maart 1983 te Den Haag werd na moeizaam onderhandelen besloten Aruba per 1 januari 1986 de Status Aparte te verlenen en te erkennen als nieuw land in het koninkrijk. Aan de inwilliging van de Arubaanse wens werd evenwel door Nederland de voorwaarde verbonden dat het hierbij niet om een eind-, maar om een tussensituatie ging. In 1996 zou het eiland de onafhankelijkheid weldegelijk moeten aanvaarden! Met het stellen van deze eis wilde de regering Lubbbers voorkomen dat Curaçao en Sint Maarten het Arubaanse voorbeeld zouden volgen en de Antillen volledig uit elkaar zouden vallen.

Op Aruba liepen de reacties op de onderhandelingsresultaten sterk uiteen. De MEP stelde de strijd om de Status Aparte te hebben gewonnen, terwijl de oppositie haar verweet de onafhankelijkheid te hebben geaccepteerd. De oppositie wees erop dat de de zelfstandigheid ten opzichte van de Nederlandse Antillen inzet van de conferentie was geweest en niet de onafhankelijkheid van het koninkrijk. De mening van het electoraat laat zich moeilijk achterhalen omdat de verkiezingen die zes weken na de RTC plaatsvonden, werden overschaduwd door een schietincident, waarbij Betico Croes gewond raakte. De staatkundige kwestie raakte op de achtergrond en zelfs behaalde Croes zijn grootste overwinning. Zijn partij verkreeg 13 van de 21 eilandsraadzetels en daarmee het mandaat de Status Aparte voor te bereiden. De AVP verliet de landsregering om plaats te maken voor de overwinnende partij.

Rampjaar 1985

De (tijdelijke) neergang van de MEP werd bespoedigd door andere dan staatkundige ontwikkelingen. Eind 1984 gaf Exxon te kennen binnen een jaar de Lago-raffinaderij te zullen sluiten. Dit betekende een verlies van 4.000 arbeidsplaatsen. De overheidsinkomsten daalden met 40 procent en de levensstandaard zou, na het invoeren van belastingmaatregelen, voorgesteld door het IMF, 30 procent omlaag moeten. Plotseling zag Aruba zich geconfronteerd met het gegeven de Status Aparte te zullen ingaan in de diepste economische crisis sinds 1924. De sluiting van de Lago bracht duizenden Arubanen ertoe anders over Status Aparte en onafhankelijkheid te gaan denken. Her en der gingen stemmen op om de Status Aparte uit te stellen of af te blazen (Skol & Komunidat, 1985). Anderen stelden dat Aruba een nieuwe economische orde zou moeten opbouwen, waarbij de onafhankelijkheid potentiële investeerders zou afschrikken. Delen van de bevolking accepteerden de staatkundige verworvenheden en het charisma van Betico Croes niet langer als doorslaggevende kiesargumenten. De zware bezuinigronde die volgde op de sluiting van de Lago speelde juist in Croes' nadeel.

In de aanloop naar de verkiezingen van 1985 verschenen alternatieven op het politieke speelveld. Oppositiepartij AVP lanceerde een reddingsplan, het 'plan di rescate', als alternatief voor de broekriem van het IMF. Daarnaast wierpen partijen als de PPA, de ADN en de PDA zich op als alternatief voor de gevestigde politiek en hoopten vooral onder ontevreden MEP- en AVP-stemmers aanhang te krijgen. De verkiezingen betekenden inderdaad het einde van de alleenheerschappij van de MEP. De partij bleef met acht zetels de grootste op het eiland, maar ze werd door de overige partijen uit de regering gehouden. De AVP (7 zetels), PPA, ADN en PDA (ieder 2) vormden een coalitie die vanaf 1 januari 1986 de regering van het land Aruba vormde. J.H.A. 'Henny' Eman werd Aruba's eerste minister president. Enkele weken na de fatale verkiezing, juist op de oudejaarsavond van 1985 raakte Betico Croes als gevolg

van een auto-ongeluk in een coma. Elf maanden later, op 26 november 1986, overleed de nog altijd immens populaire politicus.

Reto di pasado?

Op 1 januari 1986 trad Aruba de Status Aparte in terwijl er donkere wolken boven het toeristenparadijs hingen. De economie bevond zich in een diep dal, waaruit slechts de beleidsmakers theoretisch een uitweg zagen. Versterking van de toeristensector was het eerst aangewezen alternatief, maar verbreding van de economische basis leek een absolute noodzaak gezien de kwetsbaarheid van die ene economische pilaar.

Ten gevolge van de daling van welvaart en werkgelegenheid, was emigratie naar Nederland, Sint Maarten en andere bestemmingen door het lagere en middenkader een reële dreiging. Hoger geplaatste werknemers van de Lago waren in de gelegenheid elders, in Nederland of het Midden-Oosten, werk te zoeken. Emigratie was mogelijk een uitlaatklep voor de verzwakte arbeidsmarkt, maar vormde ook een gevaar voor de veerkracht ten behoeve van het economisch herstel. Sterker nog: het versterken van het toerisme zou wellicht een groter appèl op het arbeidsaanbod teweeg kunnen brengen dan voorradig. De sociale zekerheid stond onder druk omdat een groeiend aantal werklozen een beroep deed op de spaarzame middelen. Het onderwijs was aan modernisering toe en moest worden afgestemd op de toekomstige arbeidsmarkt, maar ook hiertoe ontbraken de middelen.

Democratie en bestuur hadden te leiden onder de sterke polarisatie op het politieke veld. De vorming van een kabinet van nationale eenheid rond het koppel Betico Croes - Henny Eman bleek na de verkiezingen van 1985 onmogelijk. De politieke rol van Betico Croes werd na zijn auto-ongeval hoogst onzeker.

De politiek was gepolariseerd, maar ook de bevolking was sterk verdeeld. De strijd om de Status Aparte had een proces van natievorming in gang gezet, waarin de Arubanen van na de komst van de Lago zich minder herkenden dan de achterban van Betico Croes. Het nationalisme van de jaren zeventig was een emancipatiebeweging van de districten, maar minder van het Afro-Arubaanse San Nicolas. In het nationalistische discours verkreeg de traditionele Arubaanse folklore, zoals het oogstfeest ‘San Juan’ en het Arubaanse Papiamento een plaats, maar de culturele erfenis van de Lago-migranten en het Caribisch Engels werden verwaarloosd.

Ook in de verhouding tot de Antillen van Vijf wierpen vijftien jaar interinsulaire polarisatie bittere vruchten af. Stabiele samenwerkingsregelingen tussen het nieuwe land en de Antillen van Vijf waren niet geïmplementeerd. Het solidariteitsfonds via welke ook Aruba bijdroeg aan het onderhoud van de armlastige eilanden stond nog slechts in de steigers (Reinders 1993: 202 e.v.). Al in het voorjaar van 1986 kwam het tot een conflict tussen Aruba en de Antillen. In het luchtvaartconflict stonden PPA-minister Benny Nisbet van Aruba en het voormalige PPA-kopstuk Leo Chance, inmiddels minister van Vervoer van de Antillen van Vijf tegenover elkaar. Een treffender illustratie van de botsing tussen de oude en de nieuwe verhoudingen leek niet mogelijk (Reinders 1993: 201 e.v.; 252; ook: Haan in deze uitgave).

Bovenal hing de gedwongen onafhankelijkheid als het zwaard van Damocles boven Aruba. Het toch al smalle draagvlak van de onafhankelijkheid brokkelde verder af. Het politieke en economische fiasco van de Surinaamse dekolonisatie had ook op Aruba -misschien nog wel meer dan in Nederland- diepe indruk gemaakt. Het bloedige voorbeeld strekte niet tot aanbeveling van de onafhankelijkheid. Nederlandse politici toonden zich (nog) niet bereid om de koppelverkoop van Status Aparte en

onafhankelijk te herzien uit vrees dat ook de resterende Antilliaanse eilanden zouden desintegreren. Voor Aruba had dit argument geen gewicht. De Status Aparte was van verworvenheid tot uitdaging geworden.

Bibliografie

1990 Alofs, L.
'Van Separacion tot Status Aparte, geschiedenis en achtergronden van de Status Aparte-beweging op Aruba'. In: De Gids jg. 153, nr. 7/8, pp. 518-26.

1999 'Revolte en afscheiding: 30 mei en Aruba'. In: G. Oostindie (red.). Dromen en Littekens, dertig jaar na de Curaçaose revolte, 30 mei 1969. Amsterdam University Press. pp. 163-75.

1990 Alofs, L. en L. Merkies,
'Ken ta Arubiano?: sociale integratie en natievorming op Aruba'. Leiden, KITLV.

1996 Alofs L. en W. Rutgers,
'Fundament van Zelfstandigheid: 18 maart 1948 – 18 maart 1986 – 18 maart 1996'. Aruba, Raad van Ministers van Aruba.

z.j. Croes, A.G. en R.R. Croes,
'Doño di nos proprio destino, Aruba en haar recht op zelfbeschikking'. Aruba, s.n.

1993 Reinders, A.
'Politieke geschiedenis van de Nederlandse Antillen en Aruba: 1953-1993'. Zutphen, De Walburg Pers'

1985 Skol & Komunidat. 'Status Aparte: pospone of sigui kune?'. Jaargang 16, nr. 1. pp. 3-7.